

PUBLIKÁCIA O DEJINÁCH ETIKY

VASIL GLUCHMAN a kol.: *Dejiny etiky* I. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2003, 322 s.

Veľmi ústretovým krokom voči študentovi filozofie, etiky a iných príbuzných odborov je skutočnosť, že vďaka materiálnej dotácii Vzdelávacej nadácie Jana Husa sa priebežne realizuje projekt vydania dejín etického myslenia, na ktorý sa podujal kolektív autorov zo Slovenska, Čiech a USA pod edičným dohľadom Vasilu Gluchmana z FiF PU v Prešove. Autori zamýšľajú svojím dvojzväzkovým dielom vytvoriť nielen vhodný učebný text pre dejiny (etického) myslenia, ale aj splácať náš – osobitne slovenský – dlh na poli komplexnejšieho a systematickejšieho zachytenia dejín filozofie ako takých.

Charakter a celkovú „stratégiu“ tohto sympatického projektu predurčuje šírka a veľká rôznorodosť historicko-filozofickej problematiky, ktorou sa zaoberá. S ohľadom na nepredstaviteľnú akceleráciu historického bádania vo všetkých obdobiach dejín myslenia zvolili autori formu akejsi mozaiky organicky na seba nadväzujúcich príspevkov, zameraných postupne na jednotlivé historické etapy (etického) myslenia. Sú nimi indická etika, etické myslenia Číny a Ďalekého Východu, antická etika (členená ešte na časť všeobecnú a kapitoly o Platónovi, Aristotelovi, Epikurovi, stoicizme a o pyrrhonizme), stredoveká etika, Augustín, Abelard, Akvinský, renesancia a Machiavelli a napokon Lutherova etika. Skutočnosť, že kniha s takým širokým obsahovým záberom nie je dielom jediného autora, vôbec neprekvapuje. Naopak, v prípade vhodného prepojenia jednotlivých častí – pri tejto knihe určite aj zásluhou editora V. Gluchmana – vznikol zaujímavý celok odborne vysoko fundovaných statí, poskytujúcich pomerne slušný (aj keď určite nie úplne kompletný) prehľad vývinu filozofického myslenia v danom historickom horizonte. Na potvrdenia toho, že takéto prístup je legitímny a produktívny, musím spomenúť skutočnosť, že i najnovšie cambridgeské dejiny helenistickej filozofie (1999) – hoci sa zaoberajú oveľa užšou historicko-filozofickou problematikou – sú zborníkom (presnejšie mozaikou) príspevkov jednotlivých špecialistov.

Ako klasický filológ špecializovaný na dejiny antickej filozofie sa neodvažujem hodnotiť partie knihy zamerané na obdobia, ktorým sa profesionálne nevenujem a s ktorými som oboznámený len zbežne z čias môjho štúdia filozofie. Dovolím si však predniesť niekoľko pripomienok a poznámok – pozitívnych i polemických – k najrozsiahlnejšej časti knihy, ktorá je venovaná antickej etike. Vlastne samotná formulácia „antická etika“ je istým spôsobom v súvislosti so Suvákovou takmer dvestostranovou časťou knihy zavádzajúca. V akom zmysle slova? Jednoznačne v dobrom. Vladislav Suvák sa totiž vo svojich kapitolách postupne prechádzajúcich od predsokratikov až po pyrrhonizmus a Ciceróna neobmedzuje len na dejiny etiky, ale uvedomujúc si úzku prepojenosť tejto disciplíny s ostatnými časťami antickej filozofie podáva nám – pre potreby nášho študenta – veľmi solídne dejiny antickej filozofie ako takej.

Tento široko koncipovaný historicko-filozofický prístup chcem dokumentovať na niekoľkých konkrétnych príkladoch. Najzreteľnejší je azda v partii venovanej stoicizmu, kde si úzka prepojenosť stoickej etiky a fyziky sama osebe vyžaduje celostný prístup. Čitateľ tak aj inde dostáva plastický obraz príslušného filozofického smeru alebo filozofa: napríklad u Aristotela sa rozoberá nielen etika, ale aj metafyzika, fyzika, a dokonca aj logika. U Sokrata nám autor podáva nielen jeho „platónsku verziu“, ale načrtáva nám aj nemenej dôležitý portrét tohto filozofa v neplatónskej sokratovskej spisbe (u Xenofonta, z fragmentov u Aischina a inde). V úvode k Platónovi sa čitateľ, a najmä študent, dozvedá veľmi užitočné informácie skôr prakticko-bádateľského ako historicko-filozofického charakteru. Ide napríklad o princíp členenia Platónovho textu podľa Stephanovej paginácie, delenie jeho dialógov na tetralógie, otázky ich pravosti a pod. Tieto veľmi užitočné informácie, ktoré priamo nesúvisia s myšlienkovým odkazom mysliteľa, nám napriek ich banalite často unikajú. Načrtnutému veľmi produktívnemu širšiemu historicko-filozofickému prístupu autora zodpovedá aj oživenie výkladu stručnými biografickými medailónikmi každého významnejšieho filozofa v poznámke pod čiarou. Pravda, ani tu nechýba bibliografický odkaz na príslušný „biografický“ prameň antického autora. Užitočné je aj to, že meno príslušného filozofa je uvedené aj v gréčtine, čo klasicky vzdelanému čitateľovi nezriedka pomáha pri ustáľovaní často rozkolísaného slovenského jazykového úzu.

Jazyková a terminologická stránka Suvákovho príspevku k dejinám etiky je hodná našej pozornosti aj z iných hľadísk. Je potrebné oceniť ústretovosť voči čitateľovi, ktorý neovláda grécku abecedu: každý termín alebo meno uvedené v gréčtine je transliterované do slovenskej abecedy. Je len na škodu veci, že grécke výrazy sa neuvádzajú pri všetkých, ale len pri tých najzákladnejších filozofických termínoch. So spôsobom transliterácie možno v zásade súhlasiť. Zachytáva totiž rozdiely v dĺžke medzi ω (prepísaná ako *ó*) a *o* (prepísaným ako *o*), ako aj medzi η (prepísanou ako *é*) a ϵ (prepísaným ako *e*). Je otázne, či takýto dôsledný prepis kvantity uvedených písmen, ktoré na rozdiel od slovenčiny vytvárajú v gréčtine dištinkciu medzi samotnými písmenami, možno uplatňovať aj pri prepise mien. V slovenčine totiž platí tzv. rytmický zákon, ktorý nepripustí aby nasledovali za sebou dve dlhé slabiky. Tento princíp sa v gréčtine často porušuje, veď dve dlhé slabiky idúce za sebou vytvárajú v metrike spondej (-- --), ktorý je spolu s daktylom (-- U U) základom gréckeho časomerného hexametra. Ak by teda v gréčtine a latinčine platil rytmický zákon, prakticky by nemohla vzniknúť obrovská časť literárnej – z veľkej časti i filozofickej – produkcie. Dve dĺžky idúce za sebou však pôsobia v slovenčine – stále hovoríme len o prepise mien – neprirodzene a ja osobne by som ich neprijal. Je to aj v súlade s *Pravidlami slovenského pravopisu* (1998, časť *Písanie starogréckych a latinských mien*), ktoré neodporúčajú zachovávanie dvoch alebo dokonca troch dĺžok idúcich za sebou a tiež uprednostňujú (na rozdiel od Suvákovho úzu) prepisovanie θ ako *t* (nie *th*) a ρ ako *r* (nie *rh*). Prepis kvantity ω by som pravidelne ponechal len v menách končiacich na *-ón*, *-ión* (Platón, Xenofón), ktoré dokáže slovenčina veľmi dobre „stráviť“ (typy ako citrón, plafón, vagón a pod).

Pri prepise gréckych a latinských mien podľa môjho názoru nie je ani tak dôle-

žité čo najpresnejšie zachytenie hláskového zloženia slova v gréčtine (napr. spomínaného rozdielu medzi \omicron a ω). Znalosť klasických jazykov u nás totiž prakticky vymizla a každý, kto si chce zistiť, ako sa dané meno píše v pôvodnom jazyku, môže na to použiť príslušný slovník (najlepšie *Papeho Wörterbuch der Griechischen Eigennamen*). Pri prepise gréckych (i latinských) mien by sme mali jednak zohľadňovať jazykové špecifiká slovenčiny (napr. rytmický zákon), jednak tradíciu, ktorá už prepisovanie mnohých mien ustálila (napr. Sokrates, namiesto Suvákovho Sókratés, Aristoteles namiesto Aristotelés, Demokritos namiesto Démokritos, Herakleitos namiesto Hérakleitos). Ja osobne by som navrhol grécke dĺžky v menách neprepisovať až na mená a typy, ktoré sú viac-menej ustálené (napr. spomínané sufixy -ón, -ión).

Mojimi skromnými návrhmi, postrehmi a kritickými pripomienkami k spôsobu prepisu gréckych výrazov v recenzovanej publikácii nijako nechcem znížiť hodnotu celého diela. Hodnotím ho ako veľmi pozitívny príspevok k dejinám filozofie, etiky a príbuzných odborov. Rád by som však vyvolal opätovnú diskusiu všetkých zúčastnených strán, ktorých sa problematika týka alebo im leží na srdci. Slovenský filológovia, filozofi, prekladatelia, jazykovedci i široká vzdelaná verejnosť by sa už konečne mali dohodnúť na záväzných pravidlách prepisu z klasických jazykov.

Andrej Kalaš

Mgr. Andrej Kalaš, PhD.

Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK

Šafárikovo nám. 6

818 01 Bratislava 1

SR

e-mail: andrej.kalas@fphil.uniba.sk

PROBLÉMY INTERPRETÁCIE SCOTOVEJ EPISTEMOLÓGIE

GÉRARD SONDAG.: *Duns Scot. L'image. (Introduction, traduction et notes)*. Paris: Librairie philosophique J. Vrin 1993, 269 s., ISBN 2-7116-1178-7

Bez nadnesenia môžeme povedať, že Ján Duns Scotus prichádza s originálnym riešením mnohých filozofických problémov. Uvedme len niektoré rámcové okruhy: ontologické chápanie metafyziky, univocita pojmu súcna, teológia ako praktická veda, princíp individuácie, vzťah rozumu a vôle, náuka o posibilitách či rozdiel medzi intuitívnym a abstraktívnym poznaním. No nielen v týchto problémoch sa Scotus prejavuje ako mysliteľ, ktorý modifikuje tak aristotelovskú, ako aj augustinovú tradíciu a vytvára vlastnú originálnu filozoficko-teologickú syntézu.

Recenzované dielo *L'image*, ktorého autorom je Gérard Sondag, profesor na univerzite Blaise Pascal v Clermont-Ferrand, je venované Scotovej epistemológii, pre-